

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 53
Sayfa/Page: 281-302
ISSN: 1302-6879

Üsküdar Hurufat Defterlerine Göre Gebze (Gekboze) Kasabasındaki (Nahiyesindeki) Vakıf Eserleri (1060-1061-1063-1065-1067-1068 Numaralı Hurufat Defterleri)
The Üsküdar Hurufat Registers and Foundation Works/Waqfs in the Gebze (Gekboze) District (The Hurufat Registers No: 1060-1061-1063-1065-1067-1068)

• Saliha TANIK*

* Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara/Türkiye.
Res. Assist. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Art History, Ankara /Turkey.
saliha.tanik@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5406-2608

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
07/06/2021
Kabul Tarihi / Date Accepted:
24/08/2021
Yayın Tarihi / Date Published:
30/09/2021

Atf: Tanık, S. (2021). Üsküdar Hurufat Defterlerine Göre Gebze (Gekboze) Kasabasındaki (Nahiyesindeki) Vakıf Eserleri (1060-1061-1063-1065-1067-1068 Numaralı Hurufat Defterleri). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 281-302.

Citation: Tanık, S. (2021). The Üsküdar Hurufat Registers and Foundation Works/Waqfs in the Gebze (Gekboze) District (The Hurufat Registers No: 1060-1061-1063-1065-1067-1068). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi the Journal of Social Sciences Institute*, 53, 281-302.

Öz

Şehir tarihi ve şehrin imar faaliyetleri ile ilgili en önemli kaynaklardan biri Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan Hurufat Defterleri'dir. Çalışmamızda Gebze nahiyesi ile ilgili olarak Üsküdar Hurufat Defterleri'nin 1060-1068 nolu defter aralığındaki kayıtları okunmuş, Gebze nahiyesinin iktisadi, eğitim ve sosyal durumu ve merkez/köy yerleşimleri hakkında önemli bilgiler tarafımızca tespit edilmiştir. İncelememize konu olan defterler 1705-1789 tarihleri arasında kapsamaktadır. Şehirdeki bilinmeyen yapıları, mescitlerin camiye çevrilmesi ve yapıların bânilerini (yaptıranı) incelediğimiz defterler sayesinde öğrenmekteyiz. Bu bakımdan Hurufat Defterleri Sanat Tarihi disiplinine önemli bir kaynaklık etmektedir. Yaptığımız söz konusu çalışmada nahyedeki yerleşimlerin 16.yy.'dan günümüze kadar mevcudiyetleri araştırılmış, bir kısmının ad değişikliğine gidildiği bazılarının ise zamanla başka bir bölgeye bağlandığı anlaşılmıştır. Kayıtlara göre, 18.yy.'da Gebze nahiyesinde 20 adet cami, 8 adet mescit, 3 adet zaviye, 3 adet mektep ve 1 adet muallimhâne yapıları bulunmaktadır. Yapılar kendi içinde alt başlıklara ayrılarak ayrı bir tabloda gösterilmiştir. Yapılardaki kurum atamaları ve görevlilerin sayısını belirten tablolar hazırlanmış ayrıca atama şekilleri, alınan ücretler, kadı veya naip isimleri hakkında bilgiler çalışmamızda belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gebze, hurufat defterleri, vakıf, dini ve sosyal kurumlar.

Abstract

The Hurufat Registers in the Archives of the General Directorate of Foundations are important information sources about the history and structures in a city. This study aimed to read the Üsküdar Hurufat Registers of the Gebze district (No: 1060-1061-1063-1065-1067-1068) to gather important information about the economic, educational and social status and village settlements of the region. The registers that are the subject of our study covered the years 1705-1789. Thanks to the registers, we learned about the structures and buildings, the conversion of masjids into mosques, and the funders of the structures. In this respect, Hurufat Registers are primary resources for Art History. It was seen that some locations were renamed, and some were connected to another region in time. According to the registers, there were 20 mosques, eight masjids, three zawiya, three schools, and one teacher training school (i.e., muallimhâne) in Gebze in the 18th century. The structures were categorized and shown in a table. The official appointments and the number of officers in the institutions were presented in tables, and additional information about the appointment types, wages, and the names of qadi (i.e., kadı) or regent (i.e., naib) was provided in the study.

Keywords: Gebze, hurufat registers, foundation, religious and social institutions.

Giriş

Osmanlı döneminde bir hayır sahibi ya da devlet eliyle oluşturulan vakıf müessesesi, devletin sosyal, kültürel ve dini ihtiyacını belirli gelir ile karşılayan önemli bir hizmet aracı olmuştur. Osmanlı devletinde kurulan vakıflara ilişkin bir kısım vakfiye kayıtlarının yanında vakıf müesseselerine günlük yapılan tayin ve terfi işlemleri Hurufat Defterleri'ne kayıt edilirdi (Çakar, 2018: 22). Anadolu ve Rumeli Kazaskerlik dairesi ruznamçe kalemlerinde tutulan Hurufat Defterleri atik ve cedit olmak üzere iki kısma ayrılmakta olup (Demirtaş, 2012: 51) Anadolu ve Rumeli serisi şeklinde 209 koleksiyondan oluşmaktadır (Alkan, 2010: 825). Kazaskerlik dairesinde tutulan hurufat defterlerindeki atama işlemleri padişah arzıyla hareket veya atama ruznâmçesi adı verilen defterlere geçirilirdi (Beyazıt, 2013:44). Anadolu kayıtlarının, 146 tane defterden, Rumeli kayıtlarının ise 63 defterden oluştuğu belirtilmektedir (Demirtaş, 2012: 51). 17.yy. başlarında tutulan hurufat defterlerinin son kayıtları 1839 yılında gerçekleşmiştir (Baykara, 1990: 3-4). Hurufat defterlerinin tutulan atik ve şahsiyet kayıtlarından daha eski olduğu ifade edilmektedir (Muşmal ve İnal 2015:119-120). İlk hurufat defterleri ile

ilgili yayında, Tuncer Baykara'nın 1142 numaralı defter kayıtlarının transkripsiyonu verilmiştir (Baykara,1990). İlerleyen yıllarda şehir tarihi araştırmalarına kaynaklık edecek birçok sayıda çalışma ortaya konulmuştur (Öntuğ, 1999:149-272; Çal, 2001: 125-166; Ertan, 2005; Yıldız, 2010; Muşmal ve İnal 2015: 119-129; Memiş Eroğlu, 2016:75-104; Çakar ve Uzun, 2017; Naldan, 2018: 85-95; Çakar, 2018: 21-41; Naldan, 2020: 115-131).

Hurufat Defterleri, bahsi geçen vakıf eserleri (cami, mescit, türbe, zaviye, tekke, hamam vs.) hakkında tamir bilgisi, yapının o dönemdeki durumu, mescitlerin camiye dönüştürülmesi, bâninin ad ve bilgileri, yapının yer aldığı bölge ve çevresi, bağlı olduğu vakıf ve vakıf işleyişi bakımından Türk Sanat Tarihi açısından da önemli bir kaynaktır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki Üsküdar Hurufat Defterleri'nde Gebze (Gekboze) nahiyesine ait Hicrî 1109 (1697-1698)- Hicrî Muharrem 1249 (Mayıs-Haziran 1833) tarihleri arasındaki toplam 23 defter bulunmaktadır. Defter kayıtları arasındaki tarihler 536 numaralı deftere kadar belli bir sırayı takip ederken, bu defterden sonra birden 1057 no'lu deftere geçilmiştir. İncelememizde Gebze nahiyesindeki çeşitli vakıf eserlerini konu edinen 1060-1068 numara aralığındaki defterlerinin incelenmesi makale hacmini aşmaması bakımından uygun görülmüştür. İncelediğimiz defterlerden en erken tarihlisi Hicri Zilhicce 1116 (Mart-Nisan 1705), en geç tarihlisi Hicri 9 Rebiu'l-ahir 1203 (7 Ocak 1789) kayıdır. Araştırmamızda belli numaradaki defterler ele alındığı için tüm vakıf eserleri bulunmamaktadır. Kocaeli'nin bir deprem kuşağında yer alması nedeniyle defterde yer alan yapıların, söz konusu doğal afet nedeniyle günümüze gelemediğini söylemek mümkündür.

İncelediğimiz defterlerde Gebze'deki cami, mescit, mektep, zaviye¹, muallimhâne² yapıları ele alınmış olup buradaki görevli kişiler hakkında da bilgi verilmiştir. Bu bakımdan Gebze'nin sosyo-kültürel, dini, idari ve ekonomik bakımından özelliklerini yansıtan Hurufat Defterleri tarihe temel bir kaynak oluşturması bakımından büyük bir önem arz etmektedir. Çalışmamızda, 20 adet cami, 8 adet mescit, 3 adet zaviye, 2 adet mektep ve 1 adet muallimhâne yapısına yer verilmiştir.

1. Gebze'nin Genel Durumu

“Dakiviza” kelimesinden türeyen Gebze ismi zaman içinde aldığı çeşitli isimlendirmelerin yanında Gekbuze olarak da adlandırılmıştır

¹Tarikat mensubu dervişlerinin bir şeyh yönetiminde yol ağzı veya yerleşim yerlerinde kaldıkları, yiyecek-içecek ve barınma ihtiyaçlarının ücretsiz olarak karşılandığı yapı veya yapı topluluğudur (Ocak ve Faruki, 1986: 476).

² Öğretmen yetiştirmek için kurulan okul (Develioğlu, 2004: 658).

(Yücel, 2018:51). Nitekim şehir, Hurufat Defterleri'nde "Gekboze Nahiyesi/Kasabası" olarak geçmektedir. Gebze 17.yy.'da kadılık bakımından, 18.yy.'da ise kaza dahilinde Üsküdar'a bağlı olduğundan (Çelik, 2003:12) Gebze'deki vakıf eserleri Üsküdar Hurufat Defterleri'ne kayıt edilmiştir. Gebze'nin 16.yy.'da 1522 tarihli kanunnâmeye göre "Yalakabad (Yalova), Görele, İznik, İznikmid (İzmit), Şile, Kandıra, Yoros" (Kaya, 2007: 62) adlı kazaları ile Kocaeli Sancağı'nın kaza merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu yerleşimde 1530 tarihli tahrir göre 101 köy (Çelik, 2003: 14) 10 mahalle bulunmaktadır (Çelik, 2003: 122). 17.yy.'da yapılan tahrir göre Gebze (Gekboze)'nin köy sayısında 100'ü aşkın olarak artış gözlemlendiği ve mahalle sayısının aynı oranda kaldığı anlaşılmaktadır (Yurdakul, 2016: 1235). Şehir, 1923 yılında Üsküdar vilâyeti dahilindeyken sonrasında yeniden Kocaeli vilâyetine bağlı kalmıştır (Çelik, 2003:12-14). Günümüzde Gebze, Kocaeli ilinin bir ilçesi durumunda olup İzmit körfezinin kuzeyinde yer almaktadır. Son incelemeye göre Gebze ilçesinin 40 adet mahallesi ve 392 bin civarında nüfusu bulunmaktadır.

İncelediğimiz defterlerde 18.yy.'a ait Gebze (Gekboze) nahiyesine bağlı 23 adet köy, 5 adet mahalle yer almaktadır. Bütün defterler incelenirse bile buradan hareketle 18. yy.'da köy sayısında bariz bir azalma olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu defterlerde de 18.yy.'da Gebze nahiyesine bağlı köylerin zaman içinde Gebze sınırları dışında kaldığı ve başka ilçelere bağlandıkları görülmektedir. Köy adlarına bakıldığında yerleşimlerin Türkçe özellikli adlar taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bunlara Çonkara, Depecik, Darıca, Pelidli, Timurcu (Demir), Donuzluca, Tavşanlı vs. köy adları örnek gösterilebilir. Buradan hareketle Gebze (Gekboze) nahiyesinin eski bir Türk yerleşimi olduğunu söylemek mümkündür. Hurufat defterinde 18.yy. tarihli bazı köy ve mahallelerin 16.yy.'dan beri mevcut olduğu ve sonraki dönemlerde de varlıklarını korudukları anlaşılmaktadır (Tablo 1-2). Çalışmamıza konu olan defterlerde sadece beş yerde vakıf ismi açıkça belirtilmiştir. Sözü edilen vakıflar Darıca Köyü Korucu Mehmed Mescid-i Vakfı, İlyas Bey Vakfı, Tuzla Köyü Hacı Ahmed bin Abdülmennan Nukud- Vakfı, Tavşanlı Köyü Camii Nukud-ı Vakfı ve Karaaliler Köyü Ali bin Hüseyin Camii Nukud-ı Vakfıdır.

2. Gebze Nahiyesindeki Vakıf Eserleri

2.1. Gebze Nahiyesindeki Camiler

1060-1068 yılları aralığındaki defter kayıtlarına göre 18.yy.'da Gebze'deki camileri tespit etmek mümkün olmuştur. Bu defterlerdeki kayıtlardan camilerin yer aldığı köy ve mahalle adları, kimlerin görevli

olarak camiye atandığı, kimlerin hangi sebeple görevden alındığı, kimlerin beratlarının yenilendiği veya yeni verildiği, cami​yi kimin yaptırdığı, hangi yapıların mescit iken camiye dönüştürüldüğü tespit edilebilmektedir. Tablo 3'te 18.yy.'da belirtilen Hurufat Defterleri'ndeki camilerin yer aldığı köy ve mahalle adları, hangi görevli kadrosuna kaç kez atama yapıldığı defter ve sayfa numarasına göre verilmiştir (Tablo 3). Köy ve mahallelerdeki cami sayısı toplam 20 adettir. Söz konusu camilerden 19 tanesi köy yerleşiminde yer alırken, 1 tanesi mahallede bulunmaktadır. Muallim Köyü Camii, Akviran Köyü Camii ve Tavşanlı Köyü Camii mescit iken daha sonra camiye çevrilmiş yapı örnekleridir. Cami listesine bakıldığında geniş bir görevli kadrosunun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bazı camilerde tek bir görevli kadrosunun yer aldığı görülmektedir. İncelediğimiz hurufat defterlerine göre en çok görevli kadrosunun bulunduğu yapılar Tavşanlı Köyü Camii ve Pelitli Köyü Kethüda Mehmed Camii'dir. Diğerlerinden farklı olarak Tavşanlı Köyü Camii ve Karaaliler Köyü Ali bin Hüseyin Camii örneklerinde müteveli kadroları yer almaktadır. 2 adet caminin bânisi bellidir. Pelitli Köyü Kethüda Mehmed Camii'nin bânisi Kethüda Mehmed Bey iken, Tavşanlı Köyü Camii'nin banisi El-Hac Musa Halifedir.

2.2. Gebze Nahiyesindeki Mescitler

İncelediğimiz hurufat defterlerinde Gebze nahiyesinde 8 tane mescit bulunmaktadır. Mescitler genelde daha basit yapılar olup mahallelerde konulanmıştır. Gebze'de 2 tanesi köy yerleşiminde, 4 tanesi mahallede ve 2 tanesi adı belirtilmemiş mahallede mescit bulunmaktadır. Mescitlerde camilere oranla görevli kadrosu daha azdır. Köy ve mahalle mescitlerinde genelde imam kadrosu yer aldığı anlaşılmaktadır. Farklı olarak Darıca Köyü Korucu Mehmed Paşa Mescidi'nde müteveli kadrosu ve İlyas Bey Mescidi'nde cüzhan ve müteveli kadrosu bulunmaktadır. İlyas Bey Mescidi'nin evkâf-ı mülhâkadan olduğu ve Haseki Sultanın evkafında yer aldığı anlaşılmaktadır. İki adet mescidin bânisi bellidir. Darıca Köyü Korucu Mehmed Mescidi'nin bânisi Korucu Mehmed, İlyas Bey Mescidi'nin bânisi ise İlyas Bey'dir (Tablo 4).

2.3. Gebze Nahiyesindeki Eğitim Yapıları

Gebze Nahiyesindeki eğitim yapıları Sıbyan Mektebi ve Muallimhâne yapı örneklerinden oluşmaktadır. Söz konusu örneklerden 1'i mahalle, 2'si köy yerleşiminde bulunmaktadır. Muallimhâne yapısının bağlı olduğu yer kesin olarak belirtilmemiştir. Eğitim birimlerinde Muallim-i Sıbyan namıyla mektep hocası görev

yapmaktadır. Karabakkal Mahallesi mektebinde cami imamının mektep hocası da yaptığı anlaşılmaktadır. Buradaki mektebin bânisinin Hoca Ayşe Hatun olduğu belirtilmiştir. Öksüzüzâde muallimhânesinin kurucusunun ise Öksüzüzâde sıfatlı bir zat olduğu ifade edilmiştir. Tuzla Köyü mektebinin El-Hac Abdülmennan Vakfı ve Öksüzüzâde Muallimhânesi'nin ise İlyas Bey Mescidi Vakfı'nın mahsülü olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Tuzla Köyü mektebinin imam olanlar için vakfiyede şart koşularak kurulduğu anlaşılmaktadır (Tablo 5).

2.4. Gebze Nahiyesindeki Zaviyeler

İncelediğimiz defterlerde Gebze nahiyesindeki zaviyeler 3 tanedir. Söz konusu yapılardan 2 tanesi köy, 1 tanesi adı belirtilmemiş mahalle yerleşiminde bulunmaktadır. İbrahim Ağa Zaviyesinde bir kişinin birden fazla görevde yer aldığı anlaşılmaktadır. Kutbiddin Zaviyesinin Zaviyedarı Şeyh ve Postnişin, İbrahim Ağa Zaviyesinin Zaviyedarının ise Şeyh olduğu görülmektedir (Tablo 6).

3. Gebze Nahiyesindeki Vakıf Eserlerin Görev Ataması

Gebze Nahiyesindeki vakıf eserinin türü ve cami veya mescidin bağlı olduğu yerleşim bakımından görevli kadrosu farklılık göstermektedir. Gebze nahiyesinde yer alan vakıf eserlerindeki cihetlere bakıldığında, İmam, Hatip, Müezzin, Müteveli³, Cüzhan⁴, Muallim-i Sıbyan (Mektep Hocası), Zaviyedar⁵, görevli kadrosunun bulunduğu görülmektedir.

3.1. Görevlilerin Vazifeye Atanmaları

Padişah beratı⁶ ile ataması ile yapılan görevliler genelde kadı veya naip⁷ az da olsa müteveli arzı ile göreve getiriliyordu. Gebze vakıf eserlerinde, görevli cihetine çoğunlukla Gebze naibinin, 1710,1722 ve 1738 tarihli dört örnekte (V.G.M.A. HD. 1068/33- V.G.M.A. HD .1067/6- V.G.M.A. HD.1067/12) kadının, 1751 tarihli bir örnekte (V.G.M.A. HD. 1061/36) Üsküdar naibinin arzıyla atanmanın gerçekleştiği görülmektedir.

³ Bir vakfın idaresinde bulunan kişi (Develioğlu, 2007: 787).

⁴ Namazlardan önce Kur'an'dan bir cüz okumakla sorumlu tutulan cami görevlisi (Pakalın, 1983:318).

⁵ Zaviyelerde görevli küçük tekke şeyhi. (Pakalın, 1983: 648).

⁶ Berat, memuriyet tayini, gelir tahsisi ya da bir imtiyaz ve kullanım hakkı verilen Padişah tuğralı belgedir (Geniş bilgi için Kütükoğlu, 2018:124).

⁷ Naip, kadıların tayini ile kadı yardımcılığında bulunan, uzak yerleşimlerde yöneticilikte bulunan idari bir görevdir (Geniş bilgi için Tak, 2009: 39).

1707 ve 1734'de Mehmed (V.G.M.A. HD. 1067/5., V.G.M.A. HD. 1068/29) 1751 ve 1752'de Seyyid Yahya (V.G.M.A. HD. 1061/37., V.G.M.A. HD. 1061/38), 1734, 1747, 1748 ve 1785'te Mehmed Emin Efendi (V.G.M.A. HD. 1060/4., V.G.M.A. HD.1061/34, V.G.M.A. HD. 1068/29), 1785'te Mehmed Said (V.G.M.A. HD. 1060/5), 1788'de Mehmed Hilmi (V.G.M.A. HD. 1060/5),1712, 1754 ve 1755'te Ahmed (V.G.M.A. HD. 1061/40., V.G.M.A. HD. 1067/8., V.G.M.A. HD.1063/8), 1742'de İmamzâde Mehmet ve Osman (V.G.M.A. HD. 1061/29), 1743'te Sadık Mehmet (V.G.M.A. HD. 1061/29), 1758'de Çelebi Hasan V.G.M.A. HD. 1063/19), 1750'de Hüseyin Efendi (V.G.M.A. HD. 1061/36), 1750'de Feyzullah 1735'te Kıbrısı Mehmed (V.G.M.A. HD.1068/30), 1732'de Halil (V.G.M.A. HD. 1068/26), 1707 ve 1732'de Lütfullah (V.G.M.A. HD. V.G.M.A. HD. 1067/5., 1068/26.), 1733 ve 1736'da Süleyman (V.G.M.A. HD. 1068/27., V.G.M.A. HD.1068/28., V.G.M.A. HD. 1068/31), 1737 ve 1738'de Abdülkerim (V.G.M.A. HD. 1068/33) ve 1709'da Seyyid Abdullah (V.G.M.A. HD. 1067/6) olmak üzere Gebze nahiyesindeki görevli naipdir.

1722'de İshak (V.G.M.A. HD. 1067/12) ve 1738'de Feyzullah Efendi (V.G.M.A. HD. 1068/33) Gebze'deki görev yapan kadılardır.

3.2. Tevcihin Birden Fazla Kişi Üzerinde Olması

Gebze nahiyesindeki vakıf eserlerinde görevler çoğunlukla tek kişi üzerinde iken bazı durumlarda bir görevin müşterek olarak yapıldığı görülmektedir. 1746 tarihinde Küçük Mescid'de imam olan Abdülkadir'in kasr-ı yed (kendi isteği doğrultusunda bırakma) etmesiyle Yahya ve Zekeriya halifelere imamet görevinde iştiraken tevliyet buyurulmuştur (V.G.M.A. HD. 1061/32). 1751 yılında Zekeriya halifenin kardeşi Yahya'nın vefatıyla mahlulünden hissesi babası Hacı Hüseyin'e verilmiştir (V.G.M.A. HD. 1061/37).

757 tarihinde Hacı Hüseyin ve Yahya ortaklaşa imamlık görevinde iken, Hacı Hüseyin'in ölümüyle yarı hissesi oğlu Zekeriya'ya verilmiştir (V.G.M.A. HD.1063/14). 1750 tarihinde Tuzla Köyü Camii vakfının mütevelliisi Hacı Ahmet olup, oğlu Hafız Mustafa vakfın şart olarak koştuğu mektepte beratsız bir şekilde muallimlik yaptığı sırada İbrahim adında bir kimse kendi üzerine beraatı geçirmiştir. Lakin Hafız Mustafa ve babası durumu meclis-i şer'e haber vermeleriyle görev yeniden Hafız Mustafa'ya verilmiştir (V.G.M.A. HD.1061/39). 1754 tarihinde Timurcu Köyü Camii'nde imamlık görevini Abdülkerim ve kardeşi Mehmet ortaklaşa olarak yönetmişlerdir. 1757 tarihinde Abdülkerim yarı hissesini kendi isteği

ile Seyyid Ali halifeye bırakarak feragat etmiştir (V.G.M.A. HD.1063/16).

3.3. Cihetlerin Oğula veya Kardeşe Geçmesi

Gebze nahiyesindeki görevlilerin vefatı, ref ya da ferağ durumunda görev hizmetinin genelde akraba yoluyla oğula ya da kardeşe geçtiği görülmektedir. Bila veled (çocuksuz) ya da liyâkata uyma durumlarında diğer kimselere de görev beratının verildiği anlaşılmaktadır.

1785 tarihinde Darıca Köyü Korucu Mehmed Mescidi'nde İmam olan Seyyid İbrahim'in ferağından oğlu Seyyid Mehmed'e berat verilmiştir (V.G.M.A. HD.1060/4). 1754 tarihinde Tavşancıl Köyü Camii'nde üç akçe ile müezzin olan Mehmed bin Mustafa'nın vefatı ile büyük oğlu Osman'a (V.G.M.A. HD.1061/40.) ve 1742 yılında Ferhad Sinan Ağa Mescidi'nde imam olan Abdurrahman'ın ölümü ile oğlu Hacı Hüseyin halifeye (V.G.M.A. HD.1061/29) arz buyurulmuştur. 1759 yılında Karabakkal Mescidi'nde imam olan Hafız Ahmed'in kendi rızasıyla fariğ olması nedeniyle oğlu İsmail halifeye tevcih buyurulmuştur (V.G.M.A. HD.1063/22). 1747 yılında Şeyhli Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Ahmet'in ölümü ile oğlu Hasan halifeye tevcih buyurulmuştur (V.G.M.A. HD. 1061/34). 1734 yılında Pelitli Köyü Kethüda Mehmed Bey Camii'nde altı akçe ile imamlık görevinde bulunan Abbas'ın ölümüyle yerine oğlu Ali getirilmiştir (V.G.M.A. HD.1068/28). 1734 yılında Timurcular Köyü Camii'nde bir akçe ile imam olan İbrahim halifenin ölümüyle oğlu Mehmed halifeye (V.G.M.A. HD.1068/29), 1737 yılında Tavşanlı Köyü Camii'nde imam ve hatip İsmail'in vefatının ardından oğlu Mehmed halifeye (V.G.M.A. HD. 1068/33) arz buyurulmuş ve 1734 yılında Orhanlı Köyü Camii'nde imam ve hatip Mehmed bin Mustafa'nın beratı üzerinde olmakla feragat edip oğlu Seyyid Osman'a inayette bulunulmuştur (V.G.M.A. HD.1068/29).

Bila veled (çocuksuz) durumlarında görevlere başkalarının atandığı görülmektedir. 1788'de Tavşancıl Köyü Camii'nde imam olan Mehmed bin Hüseyin'in vefatı ile Seyyid Mustafa bin Seyyid Osman'a (V.G.M.A. HD.1060/8), 1746'da Ada Mescidi'nde imam olan Mehmed'in vefatı ile Ahmed halifeye (V.G.M.A. HD.1061/31), 1758'de imam olan Ahmed halifenin vefatı ile Hasan bin Ahmed halifeye (V.G.M.A. HD.1063/19), 1746'da Küçük Mescid'de imam olan Yusuf'un vefatıyla Abdülkadir halifeye (V.G.M.A. HD.1061/32), 1738'de Karabakkal Mescidi'nde imam olan Mehmed bin Abdullah vefatıyla Mehmed bin İbrahim'e (V.G.M.A. HD.1068/33), 1733'te Denizli Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Osman ibni İbrahim

vefatıyla El-Hac Ahmed halife ibni Beşir'e (V.G.M.A. HD.1068/28), 1738'de İlyas Bey Mescidi'nde iki akçe ile cüzhan olan Abdullah bin Mahmut'un vefatıyla Ahmed halife ibni Ömer'e (V.G.M.A. HD.1068/33), 1738'de Öksüzade Muallimhanesi'nde iki akçe ile muallim-i sıbyan olan Abdullah bin Mahmut'un vefatıyla Ahmed halife ibni Ömer'e (V.G.M.A. HD.1068/33) görev verildiği örneklerden anlaşılmaktadır.

3.4. Beratların Yenilenmesi veya Beratların Kaybedilmesi

Beratlar bir padişahın saltanat süresince geçerli olup, padişah değişikliğinde vazife ve imtiyazların sürekliliği için yeni padişahın tuğrasıyla verilen berata "berat-ı tecdid" denilmektedir (Kütükoğlu, 2018: 136). Gebze nahiyesinde hurufat defterlerine göre birçok kayıta tecdid örneği görülmektedir. 1755'te Korucu Mehmed Mescidi'nde Müteveli ve İmam (V.G.M.A. HD.1063/8), 1758'te İmam (V.G.M.A. HD. 1063/17), 1759'da müteveli olan Seyyid Mustafa'nın (V.G.M.A. HD. 1063/22), 1758'de Tavşancıl Köyü Camii'nde müezzin olan Mehmed bin Hüseyin halifenin berat-ı atik gereğince (V.G.M.A. HD.1063/18). 1755'te Tepecik Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Seyyid Osman halifenin (V.G.M.A. HD.1063/12), 1757'de Tepecik köyü Camii'nde hasbi imam ve hatip olan Seyyid Osman halifenin (V.G.M.A. HD.1063/17), 1774'te hasbi imam ve hatip olan Mustafa bin Ahmed'in 1755'te Karabakkal Mahallesi Mescidi'nde Mehmed'in kasr-ı yedinden İmam Hafız Ahmed'in (V.G.M.A. HD. 1065/4), 1755'te Pelitli Köyü Mehmed Kethüda Camii'nde imam olan Seyyid Hamza'nın (V.G.M.A. HD.1063/8), 1774'te ba muayyene imam hatip olan Ahmed bin Halil'in (V.G.M.A. HD.1065/4), 1731'de on akçe ile hatip olan Ali'nin (V.G.M.A. HD.1068/25), 1732'de altı akçe ile müceddeden imam olan Abbas halifenin (V.G.M.A. HD. 1068/26), 1758'de Hereke Köyü Mektebi'nde muallim-i sıbyan olan Ahmed halifenin (V.G.M.A. HD.1063/19), 1703'te Hereke Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Mustafa'nın (V.G.M.A. HD.1067/2), 1754'te Muallim Köyü Camii'nde hasbi imam ve hatip olan V.G.M.A. HD.1063/7), 1757'de hasbi imam ve hatip olan (V.G.M.A. HD.1063/16), 1774'te imam ve hatip olan Seyyid Hafız Mustafa'nın (V.G.M.A. HD.1065/5), 1754'te Timurcu Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Abdülkerim ve karındaşı Mehmed'in (V.G.M.A. HD.1063/7), 1755'te yarı imam ve hatip olan Mehmed'in (V.G.M.A. HD.1063/9), 1755'te Tavşanlı Köyü Camii'nde ba muayyene imam ve hatip olan Hüseyin'in (V.G.M.A. HD.1063/8), 1732'de ba muayyene imam Ahmed bin Ali'nin (V.G.M.A. HD.1068/25), 1774'te Orhanlı Köyü Camii'nde ba muayyene imam ve hatip olan Ali bin Musa'nın

(V.G.M.A. HD.1065/4), 1731’de ba muayyene imam ve hatip olan Mahmud bin İbrahim ferağından mutasarrıf Mehmed bin Mustafa’nın (V.G.M.A. HD.1068/24) ve 1711’de Haraççı Bey Mescidi’nde imam İsmail’in (V.G.M.A. HD.1067/7) beratları teccid edilmiştir.

Beratların kaybedilmesi durumunda sahibinin arzı üzerine ilgili kalemlere yapılan müracaat ile araştırma neticesinde yenisi verilmekteydi (Kütükoğlu, 2018:137). Gebze nahiyesinde 1707 yılında Şeyhli/Şeyhlü Köyü Camii’nde bir akçe ile imam ve hatip olan Hüseyin’in (V.G.M.A. HD.1067/5), 1759 yılında Timurcular köyü Camii’nde imam ve hatip olan Seyyid Ali Ahmed’in (V.G.M.A. HD.1063/20) ve 1712 yılında Alanlar Zaviyesi’nde mütevellî olan imam Hüseyin’in (V.G.M.A. HD.1067/8) beratlarını kaybetmeleri nedeniyle yeni berat almışlardır.

3.5. Mahallelinin Tercihle Atama

Atamalardaki üç örnekte, mahallelinin tercihiyle göreve getirilmenin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Muallim Köyü Camii’nde 1752 yılında Hafız Seyyid Mustafa (V.G.M.A. HD.1061/38), Pelitli Köyü Kethüda Mehmed Camii’nde 1748 yılında Ahmed halife (V.G.M.A. HD.1061/34) ve Orhanlı Köyü Camii’nde 1709 yılında Mahmut (V.G.M.A. HD.1067/6) “muhtar-ı cemaat” (mahallelinin isteği) ile imam ve hatiplik kadrosuna getirilmiştir.

3.6. Şeyhülislam İşareti ile Atama

Hurufat defterlerine göre atama türlerinden birisi de Şeyhülislam işareti ile yapılan atamalardır. Bu tarz yapılan atamalarda genelde müderris ve vaiz görevlendirmeleri olmaktadır (Muşmal ve İnal 2015:121). Gebze nahiyesinde Kutbiddin Zaviyesinde 1785 tarihinde postnişin olan Seyyid Şeyh Abdullah’ın icrayı ayn eylemek üzere Gekboze naibi Mehmed Said ve Şeyhülislam Ahmed Ataullah Efendi hazretlerinin işaretleri ile ataması yapıldığı görülmektedir (V.G.M.A. HD.1060/5).

3.7. Görevlinin İşinden Alınması

Sözlükte lağvetme kaldırma anlamında olan (Develioğlu, 2004: 882) ref kelimesi, hurufat defterlerine göre görevden alma, işinden uzaklaştırma anlamlarında kullanılmıştır. Azl kelimesi ise doğrudan sözlükte işinden çıkarma anlamındadır (Develioğlu, 2004: 59). Örneklerimizde 4 kayıta görevlinin görevinden uzaklaştırıldığı görülmektedir. Gebze nahiyesinde, 1755 yılında Tuzla Köyü Camii vakfının akaratından olan menzilhanenin tevliyeti üzerinde olan İbrahim’in külli gadr etmekle (V.G.M.A. HD.1063/10), 1752 yılında

Muallim Köyü Camii'nde hasbi imam ve hatip olan Yahya'nın ahlak-ı zemime (kötü ahlak), menfur-ı cemaat ve serika töhmetiyle ve ortaya çıkmasından sonra firarı V.G.M.A. HD.1061/38), 1732 yılında Tavşanlı Köyü Camii'nde evkat-ı hamsede (beş vakit) imam olan Ahmed bin Ali'nin terk-i hizmet (V.G.M.A. HD.1068/26) ve 1709 yılında Orhanlı Köyü Camii'nde imam ve hatip olan Osman'ın su-i hal (kötü durumu) (V.G.M.A. HD.1067/6) nedeniyle işlerinden alındığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Gebze Nahiyesi örnekleminde incelemeye tabi tutulmuş Hurufat Defterleri, 1060, 1061, 1063, 1065, 1067 ve 1068 nolu olmak üzere 6 adet defteri kapsamaktadır. Söz konusu defterler 1705-1789 tarihler arasındaki kayıtlardan oluştuğu gözlenmektedir. İncelediğimiz Hurufat Defterleri, Gebze nahiyesinin sosyo kültürel ve iktisadi yönünü belirttiği gibi şehirdeki vakıf eserleri ve vakıf eserlerindeki idari yönetimi hakkında bilgi almamızı sağlayan önemli arşiv belgeleridir. Gebze nahiyesinde zaman içinde mahalle ve köy sayısında değişikliğe gidilmiş bazı köylerin nahiyeden ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Yaptığımız incelemede 18.yy.'da Gebze nahiyesinde 20 adet cami, 8 adet mescit, 3 adet zaviye, 3 adet mektep ve 1 adet muallimhâne yapısının yer aldığı görülmektedir. İncelediğimiz 6 adet deftere göre vakıf eserlerinin daha dar bir zamana yayıldığı söylenebilir. Gebze nahiyesindeki vakıf eserlerinin bazısını hayır sahiplerinin yaptırdığı ayrıca sosyal ve ekonomik yönden vakıfların kurulduğu yaptığımız çalışmaya göre tespit edilmiştir. Vakıf eserlerinin büyük çoğunluğu camilerden oluşmaktaydı. Vakıf eserlerinin mescitler hariç daha çok köylerde konumlandığı anlaşılmaktadır. Mescitler camilere oranla küçük çapta olup yoğun olarak mahallelerde inşa edilmiştir. Bazı mescitlerin zaman içinde artan talebe göre camiye dönüştürüldüğü görülmektedir. Vakıf eserlerinde görevli ataması ve çeşitliliğin en çok cami yapısında olduğu tespit edilmiştir. Görevler genelde babadan oğula geçmekle beraber, karındaş veya başka birisine de görev verilmekteydi. Bazı durumlarda mahallenin tercihi görevli tayininde etkiliydi. Zaviyelerde zaviyedar ve eğitim yapılarında ise muallim-i sıbyan görevli kadrosunun çoğunlukta olduğu görülmektedir. Kadı ve naipler tarafından atanan görevlilerin yanında, zaviyedeki cihet tayinlerinde Şeyhülislamın işareti de önemli bir etkendi. Görevlilerin nim akçe ile on akçe arasında ücretlendirildiği saptanmıştır. Görevlerde fevt, kasr-ı yed veya feragat neticesinde atamalar sağlanmıştır. Bazı durumlarda görevli işinden uzaklaştırılmıştır.

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde 18.yy.'da Gebze nahiyesindeki vakıf eserlerinde çeşitliliği görmekteyiz. Yaptığımız araştırmalar sonucunda 18.yy.'da Gebze'de bulunan vakıf eserlerindeki 32 adet yapının günümüze gelemediği saptanmıştır. 2 adet yapıyı ise (Tuzla Köyü Camii ve Mektebi) günümüz İstanbul ili sınırları içerisinde kaldığı için araştırma fırsatı bulamadık. Bu nedenle günümüze ulaşıp ulaşamadığı hususunda bilgimiz bulunmamaktadır. Günümüzde Hereke'de yer alan Taş mektep ve Rüştüye mektebinin daha geç tarihli olduğu için defterde kaydı bulunan Hereke Köyü mektebi olmadığı anlaşılmıştır. Yukarı Hereke'de zamanında bir sıbyan mektebi bulunduğu (Galitekin, 2014: 158) arşiv kayıtlarında ifade edilmektedir. Söz konusu mektebin yıkılan bu mektep olduğunu söylemek mümkündür. Aynı şekilde günümüzde Hereke'nin merkezinde yer alan Hereke Sümer Camii'nin 19.yy. ortasında yapıldığı ve Dilovası ilçesi Tavşancıl'da bulunan iki caminin 18.yüzyıldan daha geç tarihli olduğu için defterde yer alan Hereke Köyü Camii ve Tavşancıl Köyü Camii yapılarının bu eserler olmadığı tarafımızca saptanmıştır. Gebze'deki Akçakoca'nın oğlu İlyas Bey tarafından yaptırılan (Çelik, 2003 :73) İlyas Bey Mescidi de orijinali yıkılarak yeniden betonarme olarak yapıldığı için tescilden düşmüş bulunmaktadır. Günümüzde Kandıra'da yer alan Araman Köyü Camii ise defterde geçen tek tescilli yapıdır. Araman'daki caminin ilk yapımı Orhan Gazi dönemine kadar uzanmaktadır (Ayverdi, 1966:123). Fakat yapı birçok kez elden geçmiş ve bugünkü tescilli yapı 1950'li yıllarda yapılmıştır. İncelediğimiz defterlerde kaydı geçen Araman Köyü Camii'nin Orhan Gazi dönemindeki eser olduğunu söylemek mümkündür. Bunun dışında Gebze'de bulunan iki büyük yapı Üsküdar hurufat defterlerinin ele aldığımız kayıtlarında yer almamaktadır. Bunlardan biri Sultan Orhan Gazi Camii (14.yy.) diğeri ise Çoban Mustafa Paşa Külliyesidir (16.yy.). Günümüze kadar gelememiş olan yapıların depremler ve iklim koşulları neticesinde varlıklarını koruyamadıklarını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Yayınlar

Alkan, M. (2010). Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği. *XV. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Tam Metni içinde* (s. 825-842), 4 (1). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Ayverdi, E. H. (1966). *İstanbul Mimari Çağın Menşe'i Osmanlı Mimarisinin İlk Devri 630-805 (1230-1402)*. İstanbul: Baha Matbaası
- Baykara, T. (1990). *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Beyazıt, Y. (2013). Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri. *History Studies*, 5 (1), 39-69.
- Çakar, E., Uzun, C. (2017). *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çakar, E. (2018). Hurufat Defterlerine Göre 18. Yüzyılda Palu. *Vakıflar Dergisi*, (49), 21-41.
- Çal, H. (2001). Hurufat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Küre Kazası. *Prof. Dr. Zafer Bayburthuoğlu Armağanı Sanat Yazıları*, 125-166.
- Çelik, G. (2003). *16.-19.yy. Gebze (Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme)*, Gebze: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları.
- Demirtaş, H. (2012). Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurûfat Defterleri: Kangırı Örneği. *Vakıflar Dergisi*, (37), 47-92.
- Develioğlu, F. (2004). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. (ss.59,658,787,882) Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Erpolat, S.M. (2015). XVI. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kocaeli'ndeki Yer Adlarında Meydana Gelen Değişmeler. *Uluslararası Gazi Akçakoca Sempozyum Bildirileri Tam Metni içinde* (s. 497-535), C.1. Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Yayınları.
- Galitekin, A. N. (2014). *Tarihte Kocaeli Körfez İlçesi*. Kocaeli: Körfez Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gökmen, E. (2005). Hurufat Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830). *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 21-56.
- Kaya, M. (2007). XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti. *A.Ü. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 26(41), 59-80.
- Kütükoğlu, M. (2018). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Memiş Eroğlu, Ş. (2016). Hurufat ya da Askeri Ruznamçe Defterlerinde Yer Alan Vakıf Kurumu Dışındaki Atamaların Kazâ-yı Kudüs-i Şerif Örneğinde İncelenmesi. *OTAM*, (39), 75-104.
- Muşmal, H. ve İnal, S. (2015). Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri. 3. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları*

- Kongresi Bildirileri Tam Metin* içinde (s. 119-129). Şanlıurfa: Türkiye Yazarlar Birliği.
- Naldan, F. (2018). Hurufat Defterlerine Göre 19. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Kemah Kazasında Türk Mimarisi. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, (4) 1, 85-95.
- Naldan, F. (2020). Hurufat Defterlerine Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Gercanis’de (Refahiye) Bulunan Vakıf Eserler. *Vakıflar Dergisi*, (53), 115-131.
- Ocak, A. Y. ve Faruki, S. (1986). *Zaviye. İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt.13, ss. 468-476) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Öntuğ, M. M. (1999). Hurufat Defterlerine Göre Uşak’taki Eğitim Müesseseleri (1702-1824). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 149-272.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tak, E. (2009). *Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Turgut, V. (2015). XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı’nda Demografik ve İktisadi Vaziyet. *Uluslararası Gazi Akçakoca Sempozyum Bildirileri Tam Metni* içinde (s.337-439), C.1. Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Yayınları.
- Yıldız, P. (2010). *Hurufat Defterlerine Göre Maraş Kazası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yurdakul, İ. (2016). Gebze Nahiyesi’ne bağlı Vakıf Karyeler. *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II Bildirileri Tam Metni* içinde (s.1225-1254), C.2. Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Yayınları.
- Yücel, E. (2018). Gebze (Dakibza). R. Orman (Ed.), *Kıtaları Buluşturan Tarihsel Geçiş Hattı Üzerinde Bir Kent: Gebze* (s. 49-58). İstanbul: Gebze Belediyesi Kültür Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/tekkeler/12/ibrahim-aga-camii-tekkesi>.

Arşivler Vakıflar Genel Müdürlüğü (Hurufat Defterleri)

V.G.M.A. HD. 1060/ H.1190 (M.1776)- H.1203 (M.1788).
 V.G.M.A. HD. 1061/ H.1155 (M.1742)- H.1168 (M.1754).
 V.G.M.A. HD. 1063/ H.1168 (M.1754)- H. 1173 (M.1759).
 V.G.M.A. HD. 1065/ H.1188 (M.1774)- H.1189 (M.1775).
 V.G.M.A. HD. 1067/ H.1116 (M.1705)- H.1135 (M.1722).
 V.G.M.A. HD. 1068/ H.1143 (M.1731)- H.1151 (M.1738).

EK Tablo 1:

Sıra No	Köy İsmi (Hurufat Defterlerinde -18.yy.)	16. yy. ⁸ (TADB.TT D.49 N'olu Kayıt-Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri)	17.yy. ⁹ (TADB. TTD.579 No'lu Kayıt)	19.yy. ¹⁰ (B.A. Temettuat Defterleri 3584-3615)	20.yy. Başı ¹¹ (Defter-i Hümayun-Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri vs.)	Günümüzdeki Durumu
1	Darıca	Darıca	Darıca	Darıca		Bu köy, günümüzde Kocaeli İli'nin bir ilçesi durumundadır.
2	Akviran	Akviran	Akviran		Akviran	Mollafenari
3	Nerdibanlı	Nerdibanlı	Merdibanlı			Bu köy, günümüzde Kadıköy ilçesine bağlı bir mahalledir. Günümüzde Merdivenköy olarak bilinmektedir.
4	Tavşancıl			Tavşancıl		Bu köy, günümüzde Dilovası İlçesi'ne bağlı bir mahalledir.

⁸ Turgut, 2015: 405-418; Çelik, 2003,15; Erpolat, 2015: 522-527.

⁹ Yurdakul, 2016: 1235-1236.

¹⁰ Çelik, 2003: 88.

¹¹ Çelik, 2003: 15.

5	Tepecik/Dep ecik	Söğüdcük Nam-ı Diğer Depecik	Söğütcük Nam-ı Diğer Tepecik	Tepeci k		Bu köy, günümüzde Dilovası ilçe sınırlarında kalmaktadır.
6	Meşeler?					
7	Şeyhler					Bu köy günümüzde Sakarya il sınırları içinde olup, 19.yy. sonunda Kandıra'ya bağlı bir nahiye idi?
8	Şeyhli/Şeyhl ü	Şeyhlü				Bu köy günümüzde, Pendik İlçesi sınırları içerisindedir
9	Pelitli	Pelidlü	Pelidlü	Pelitli	Pelidli	Pelitli
10	Tuzla	Tekye Nam-ı Diğer Tuzla Köyü	Nikide Nam-ı Diğer Tuzla	Tuzla		Bu köy, günümüzde İstanbul'a bağlı bir ilçedir.
11	Hereke	Hereke ma'a Gezerli Köyü	Hereke ma'a Gezerli	Hereke	Hereke	Bu köy, günümüzde Körfez İlçesi'ne bağlı bir belde statüsündedir.
12	Muallim				Muallim	Muallim
13	Timurcular/ Timurcu	Demürçiler /Demircülü	Demircül ü	Demirc iler		Demirciler
14	Tavşan/Tavş anlı/Tavşanlı u	Tavşanlı/T avşanlı	Tavşanlı	Tavşan lı	Tavşanlı	Tavşanlı
15	Orhan/Orhan lı Köyü	Orhanlı	Orhanlı	Orhane li?	Orhanlı	Orhanlı
16	Araman	Arman (Kandıra Nahiyesi dahilinde gösterilme ktedir)	-	-	-	Bu köy, günümüzde Kandıra ilçe sınırlarında kalmaktadır. Günümüzde Kaymaz olarak da bilinmektedir.
17	Cunkara Nam-ı Diğer Cuma	Çonkara	Conk?	Cumalı ?		Cumaköy?
18	Karaaliler	Ada Beylü Nam-ı Diğer Kara Ali Köyü	Ada Beylü Nam-ı Diğer Kara Ali Köyü		Karaca Ali?	Günümüzde böyle bir köy bulunmamaktadı r.
19	Cumalı			Cumalı		Cumaköy

20	Denizli	Donuzluca ?	Tonuzluca?	Denizli	Denizli	Denizli
21	Bollu Dede Köyü?	Bollu Köyü? (Karasu Nahiyesi sınırlarında gösterilmektedir)				Günümüzde böyle bir köy bulunmamaktadır.
22	Sinanlı/Sinanlar	Sinanlı (Kandıra Nahiyesi sınırlarında gösterilmektedir)				Günümüzde böyle bir köy bulunmamaktadır.
23	Çerkeşli/Çerkeşlü	Çerkeşlü	Çerkeşli	Çerkeşli		Bu köy, günümüzde Dilovası ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

EK Tablo 2:

Sıra No	Mahalle İsmi (Hurufat Defterlerinde-18.yy.)	16.yy/ (436-116-438 No'lu Tahrir Defterleri/ B.A. Temettuat Defterleri/ TADB.TTD.49 N'olu Kayıt ¹²)	17.yy. TADB.TTD. 49 N'olu Kayıt ¹³	19.yy. B.A. Temettuat Defterleri, 438 No'lu Tahrir Defterleri ¹⁴	Günümüz
1	Ferhad Sinan				Günümüzde böyle bir mahalle bulunmamaktadır.
2	Ada	Adalı	Adalı	Ada	Günümüzde böyle bir mahalle bulunmamaktadır.
3	Karabakkal	Karabakkal	Karabakkal	Karabakkal	Günümüzde böyle bir mahalle bulunmamaktadır.
4	Mehter Sinan Mahallesi				Günümüzde böyle bir mahalle bulunmamaktadır.

¹² Erpolat, 2015: 498-499; Çelik, 2003:122; Turgut, 2015: 347.¹³ Yurdakul, 2016:1235.¹⁴ Çelik, 2003:122.

5	Güzeller Mahallesi	Güzel nam-1 diğer Haraççı	Güzel nam-1 diğer Haraççı	Güzel	Güzeller
---	--------------------	---------------------------	---------------------------	-------	----------

Ek Tablo 3:

Yer Adı	Cami Adı	Caminin Defterdeki Tarih Aralığı	Cami Vakfi Cihetleri ¹⁵ ve Bu Cihetlere Yapılan Atama ve Tecdid Sayısı	Hurufat Defter ve Sayfa Numaraları
Akviran Köyü	Akviran Köyü Camii	1721-1785	1/İmam 1/Hatip	1060/4 1067/12
Tavşancıl Köyü	Tavşancıl Köyü Camii	1754-1788	1/Müezzin 1/İmam	1060/8, 1061/40.
Tepecik Köyü	Tepecik Köyü Camii	1742-1774	1/Hatip 2/İmam-Hatip	1061/29-39 1063/12-17 1065/4.
Şeyhler Köyü	Şeyhler Köyü Camii	1743-1758	2/İmam-Hatip	1061/30 1063/18
Şeyhli/Şeyhlu Köyü	Şeyhli Köyü Camii	1706-1751	4/İmam-Hatip	1061/34-36 1067/4-5.
Pelitli Köyü	Kethüda Mehmed Camii	1731-1774	1/Hatip 4/İmam 1/Müezzin 3/İmam Hatip	1061/34-36 1063/8-10 1065/4 1068/25-26-28
Tuzla Köyü	Tuzla Köyü Camii	1755	1/İmam	1063/10
Hereke Köyü	Hereke Köyü Camii	1703-1759	1/Hatip 1/İmam-Hatip	1063/23 1067/2.
Muallim Köyü	Muallim Köyü Camii	1735-1774	5/İmam-Hatip	1061/38 1063/7-16 1065/5 1068/30-32
Timurcular (Demirciler) Köyü	Timurcular Köyü Camii	1710-1775	7/İmam-Hatip 1/Hatip	1061/39 1063/7-9-16-20 1065/6 1067/6 1068/29
Tavşanlı Köyü	Tavşanlı Köyü Camii	1722-1775	3/İmam 6/İmam-Hatip 1/Mütevelli 1/Hatip	1061/40 1063/8-19 1065/6 1067/12 1068/25-26-27-29-33-34

¹⁵ Defterde bulunan cami için kaç atama olduğu ve sonrasında görevlileri belirtmektedir.

Araman Köyü	Araman Köyü Camii	1754	1/İmam-Hatip	1061/40
Orhanlı Köyü Camii	Orhanlı Köyü Camii	1705-1774	1/İmam-Hatip	1065/4 1067/3-6 1068/24-29-31-33
Çunkara Köyü	Fenari Ahmed Paşa Camii	1705-1708	3/İmam Hatip	1067/3-4-5.
Çerkeşli Köyü	Çerkeşli Köyü Camii	1707-1722	1/İmam-Hatip 2/Müezzin	1067/5-9-13
Karaaliler Köyü	Ali bin Hüseyin Camii	1708	1/Mütevelli	1067/5
Cumalı Köyü	Cumalı Köyü Camii	1709-1712	1/İmam-Hatip	1067/6-8
Denizli Köyü	Denizli Köyü Camii	1711-1733	2/İmam-Hatip	1067/8 1068/28
Kurşun Madeni Yakınında Bollu Dede Köyü	Bollu Dede Köyü Camii	1722	1/Müezzin- 1/İmam	1067/13
Mehter Sinan Mahallesi	Mehter Sinan Camii	1746	1/İmam	1061/33

Ek Tablo 4:

Yer Adı	Mescit Adı	Mescidin Defterdeki Tarih Aralığı	Mescit Vakfı Cihetleri ¹⁶ ve Bu Cihetlere Yapılan Atama ve Tecdid Sayısı	Hurufat Defter ve Sayfa Numaraları
Darıca Köyü	Korucu Mehmed Mescidi	1707-1785	5/İmam 3/Mütevelli	1060/4, 1061/37-39, 1063/8-17-22, 1067/2.
Tepecik Köyü	Tepecik Köyü Mescidi	1720-1742	2/İmam	1061/29 1067/11
Ferhad Sinan Mahallesi	Ferhad Sinan Ağa Mescidi	1742	2/İmam	1061/29
Ada Mahallesi	Ada Mescidi	1712-1758	3/İmam	1061/31 1063/19 1067/8
Karabakkal Mahallesi	Karabakkal Mescidi	1738-1759	5/İmam	1061/32 1063/8-22 1068/33
Güzeller Mahallesi	Haraççı Bey Mescidi	1711	1/İmam	1067/7
Gekboze Kasabası	Küçük Mescid	1746-1757	4/İmam	1061/32-37 1063/14

¹⁶ Defterde bulunan cami için kaç atama olduğu ve sonrasında görevlileri belirtmektedir.

Gekboze Kasabası	İlyas Bey Mescidi	1737-1738	1/Cüzhan 1/Mütevelli	1068/33
------------------	-------------------	-----------	-------------------------	---------

Ek Tablo 5:

Yer Adı	Yapı Adı	Yapının Defterdeki Tarih Aralığı	Yapı Vakfı Cihetleri ¹⁷ ve Bu Cihetlere Yapılan Atama ve Tecdid Sayısı	Hurufat Defter ve Sayfa Numaraları
Karabakkal Mahallesi	Karabakkal Mahallesi Mektebi	1755	1/Mektep Hocası-İmam	1063/8
Tuzla Köyü	Tuzla Köyü Mektebi	1750	1/Muallim-i Sıbyan	1061/36
Hereke Köyü	Hereke Köyü Mektebi	1752-1758	1/Muallim-i Sıbyan	1061/38 1061/19
Gekboze	Öksüzade Muallimhânesi	1738	1/Muallim-i Sıbyan	1068/33

Ek Tablo 6:

Yer Adı	Cami Adı	Caminin Defterdeki Tarih Aralığı	Cami Vakfı Cihetleri ¹⁸ ve Bu Cihetlere Yapılan Atama ve Tecdid Sayısı	Hurufat Defter ve Sayfa Numaraları
Sinanlar Köyü	Alanlar Zaviyesi	1712-1714	1/Mütevelli	1067/8
Gekboze Kasabası	Kutbuddin Zaviyesi	1785	1/Zaviyedar	1060/5
Nerdıbanlı (Nerdübanlı) Köyü	İbrahim Ağa Zaviyesi	1788	1/Zaviyedar-Mütevelli	1060/8

¹⁷ Defterde bulunan cami için kaç atama olduğu ve sonrasında görevlileri belirtmektedir.

¹⁸ Defterde bulunan cami için kaç atama olduğu ve sonrasında görevlileri belirtmektedir.

EK Harita 1:

Harita 1: Gebze Nahiyesi Haritası (18 ve 20.yy. Yüzyıllar) (Çelik, 2003.)

EK Resim 1:

Resim 1: Gebze Nahiyesi ile İlgili Üsküdar Hurufat Defteri Kayıt Örneği (V.G.M.A. HD. 1068/2)